

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ROCZNIK CXXII

NR 4

WARSZAWA 2015
<http://rcin.org.pl>

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ZAŁOŻONY PRZEZ XAWEREGO LISKEGO
W 1887 ROKU

ROCZNIK CXXII
2015

4

WYDAWNICTWO NAUKOWE SEMPER
WARSZAWA 2015

<http://rcin.org.pl>

Publikacja dofinansowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

KOMITET REDAKCYJNY

DÁNIEL BAGI (Instytut Historii Uniwersytetu w Peczu, Węgry), RICHARD BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI (zastępca redaktora; University College w Londynie, Wielka Brytania), STANISŁAW BYLINA (Instytut Historii PAN, Warszawa), DOROTA DUKWICZ (Instytut Historii PAN, Warszawa), JERZY DYDGAŁA (Instytut Historii PAN, Toruń), MARIAN DYGO (Wydział Historyczny Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusku), JERZY EISLER (zastępca redaktora; Instytut Historii PAN, Warszawa), JAROSŁAW HRYCAK (Wydział Humanistyczny Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie, Ukraina), MAGDALENA HUEŁAS (Instytut Historii PAN, Warszawa), MACIEJ JANOWSKI (zastępca redaktora; Instytut Historii PAN, Warszawa), TOMASZ JUREK (Instytut Historii PAN, Poznań), BARTOSZ KALISKI (sekretarz; Instytut Historii PAN, Warszawa), TOMASZ KIZWALTER (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego), SATOSHI KOYAMA (Faculty of Letters, Kyoto University, Japonia), WOJCIECH KRIEGSEISEN (Instytut Historii PAN, Warszawa), ROMAN MICHAŁOWSKI (redaktor; Instytut Historii PAN, Warszawa), KRZYSZTOF MIKULSKI (Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń), MICHAEL G. MÜLLER (Instytut Historii Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle-Wittenberdze, Niemcy), BORYS W. NOSOW (Instytut Słowianoznawstwa Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie, Rosja), ANDRZEJ NOWAK (Instytut Historii PAN, Warszawa), EDWARD OPALIŃSKI (zastępca redaktora; Instytut Historii PAN, Warszawa), HENRYK SAMSONOWICZ (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego), JERZY STRZELCZYK (Instytut Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu), PHILIPP THER (Institut für Osteuropäische Geschichte, Uniwersytet w Wiedniu, Austria), JACEK WIJACZKA (Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń), ROMUALD WOJNA (Warszawa)

Redaktorzy tematyczni: ROMAN MICHAŁOWSKI (średniowiecze), EDWARD OPALIŃSKI (wieki XVI–XVII), RICHARD BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI (wiek XVIII), MACIEJ JANOWSKI (wiek XIX), JERZY EISLER (wiek XX)

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii PAN
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, tel. +48 22 831 02 61
e-mail: kh@ihpan.edu.pl
<http://www.kh-ihpan.edu.pl>

Redaktor językowy: Bogusława Pilch
Adiunkt redakcji: Magdalena Archutowska
Asystent redakcji: Andrzej Skalimowski

© Copyright by Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk and Wydawnictwo Naukowe Semper
Warszawa 2015

© All right reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission of the publishers,
Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk and Wydawnictwo Naukowe Semper

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub odtwarzanie fragmentów tej publikacji w mediach każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk oraz Wydawnictwa Naukowe Semper

PL ISSN 0023-5903

Nr indeksu 363103

Wersja drukowana czasopisma jest wersją pierwotną

Wydawnictwo Naukowe Semper

Redakcja i Studio Graficzne:
ul. Mariensztat 8
00-302 Warszawa
tel./fax: 22 538 92 03
e-mail: redakcja@semper.pl

<http://semper.pl>
<http://semper.istore.pl>

Dział handlowy i księgarnia:
ul. Bednarska 20 A
00-321 Warszawa
tel./fax: 22 828 49 73
e-mail: handlowy@semper.pl

SPIS TREŚCI

Od Redakcji. Chrystianizacja i dechrystianizacja jako problem badawczy	635
Marek G e n s l e r, Satyra na leniwych teologów, czyli o pewnych lekcjach z filozofii nieodrobionych od sześciuset lat	641
Maciej J a n o w s k i, Małżeństwo z rozsądku: katolicyzm i nowoczesność w dziewiętnastowiecznej Europie	657
Jerzy E i s l e r, Polska Rzeczpospolita Ludowa – szkic do rozważań o laicyzacji państwa	701

PRZEGLĄDY — POLEMIKI — MATERIAŁY

Anna B a r a ń s k a, Chrześcijaństwo — czym jest i jak ją mierzyć? Kilka uwag natury metodologicznej	731
Irena B o r o w i k, Społeczne konsekwencje chrztu Mieszka I i chrystianizacji Polski (o znaczeniu religii w przeszłości i dzisiaj)	739
Martyna D e s z c z y ń s k a, Uwagi o teorii sekularyzacji i sekularyzmie w naukach humanistycznych	749
Ryszard G r z e s i k, Chrystianizacja krokiem do budowy cywilizacji europejskiej	759
Małgorzata K a r p i ń s k a, „Po herezji przyszedł brak wiary”. Dechrystianizacja — przypadek rewolucyjnej Francji	765
Igor K ą k o l e w s k i, Specyfika procesów chrystianizacyjnych w historii Polski w kontekstach historii powszechnej	775
Jerzy K ł o c z o w s k i, Chrystianizacja	785
Stefan K w i a t k o w s k i, O przydatności kategorii habitusu w badaniach nad chrystianizacją społeczeństw zachodniosłowiańskich	791
Krzysztof L e w a l s k i, Sekularyzacja — droga do wypełnienia misji chrześcijaństwa?	799
Kazimierz M a l i s z e w s k i, Rola chrześcijaństwa w procesie narodzin i integracji państwa polskiego oraz włączenia Polski w orbitę cywilizacji zachodnioeuropejskiej	807
Grzegorz P a c, Chrystianizacja i prawo we wcześniejszym średniowieczu . . .	817
Maciej P t a s z y ń s k i, Chrześcijaństwo wobec zmiany: przypadek reformacji	825
Stanisław R o s i k, Chrzest Mieszka I i Polaków, ale czy Polski? Postrzeżenie konwersji władcy i społeczeństwa w świetle najdawniejszych przekazów (Thietmar z Merseburga, Gall Anonim)	833
Henryk S a m s o n o w i c z, Uwagi dotyczące 1050. rocznicy chrztu Polski	841
Michał W a r c h a l a, Sekularyzacyjne paradoksy	847

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Paweł Ż m u d z k i, Liber de passione martiris i <i>Vita maior s. Stanislai</i> . Na marginesie książki Wojciecha Drelicharza o idei zjednoczenia królestwa . .	855
Miłosz S o s n o w s k i, Hagiografia doby chrystianizacji w nowej odsłonie . . .	877

*

C. Scherer, <i>Der Pontifikat Gregors IV. (827–844). Vorstellungen und Wahrnehmungen päpstlichen Handelns im 9. Jahrhundert</i> — Przemysław Nowak	903
M. Betti, <i>The Making of Christian Moravia (858–882). Papal Power and Political Reality</i> — Krzysztof Polek	907
<i>Die Chronik der Polen des Magisters Vincentius</i> , wyd. E. Mühle — Jacek Banaszekiewicz	911
K. Harvey, <i>Episcopal Appointments in England, c. 1214–1344. From Episcopal Election to Papal Provision</i> — Jacek Maciejewski	920
D. Olszewski, <i>Kultura i życie religijne społeczeństwa polskiego w XIX wieku</i> — Krzysztof Lewalski	925
U. Huhn, <i>Glaube und Eigensinn. Volksfrömmigkeit zwischen orthodoxer Kirche und sowjetischem Staat 1941 bis 1960</i> — Bartosz Kaliski	930

IN MEMORIAM

Anna Maria Cienciała (8 XI 1929–24 XII 2014) — Rafał Stobiecki	937
--	-----

KOMUNIKATY

Regulamin Nagrody im. Aleksandra Gieysztorza	941
--	-----

ZAWARTOŚĆ ROCZNIKA CXXII

Spis treści rocznika	943
Spis autorów	949
Spis recenzentów	950

CONTENTS

From the Editors. Christianization and Dechristianization as a Research Question	635
Marek Gensler, Satire against Slothful Theologians, or Certain Philosophy Lessons Unlearned for 600 Years	641
Maciej Janowski, Marriage of Convenience: the Roman Catholic Church and Modernity in Nineteenth-Century Europe	657
Jerzy Eisler, People's Republic of Poland — a Sketch for Reflections about the Laicization of the State	701
REVIEWS — POLEMICS — MATERIALS	731
CRITICAL ARTICLES — REVIEWS	
Paweł Żmudzki, Liber de passione martiris and <i>Vita maior s. Stanislai</i> . On the Margin of a Book by Wojciech Drelicharz about the Idea of the Unification of the Polish Kingdom	855
Miłosz Sosnowski, Hagiography of the Christianization Age Re-Revealed ..	877
Reviews	903
IN MEMORIAM	937
ANNOUNCEMENTS	941
TABLE OF CONTENTS FOR YEAR CXXII	943

SPIS TREŚCI ROCZNIKA CXXII

Od Redakcji. Chrystianizacja i dechrystianizacja jako problem badawczy .. 4 635

*

B e m Kazimierz, Czynniki wyznaniowe w polityce nominacyjnej Stefana Batorego na starostwa grodowe w Koronie — początek kontrreformacji?	3	457
C ie ś l a Maria, Liczebność Żydów w Wielkim Księstwie Litewskim w XVII w.	2	245
D o b r o w o l s k i Paweł T., Cytrynowy jedwab. Wdowa Hutchins, Żydzi i przestępczość zorganizowana w Londynie XVIII w.	1	73
E i s l e r Jerzy, Polska Rzeczpospolita Ludowa — szkic do rozważań o laicyzacji państwa	4	701
G e n s l e r Marek, Satyra na leniwych teologów, czyli o pewnych lekcjach z filozofii nieodrobionych od sześciuset lat	4	641
J a n o w s k i Maciej, Małżeństwo z rozsądku: katolicyzm i nowoczesność w dziewiętnastowiecznej Europie	4	657
Ł u k a s i e w i c z Dariusz, Z dziejów polityki sanitarnej pod pruskim zaborem 1772–1807	2	269
M a t l a Marzena, <i>Carmen patrium</i> Bogurodzica — czas powstania, kontekst historyczny i inspiracje	1	39
P a c Grzegorz, Czy królowa Rycheza używała pieczęci?	1	5
R a d u Sorin, Solomon Flavius, Chłopskie organizacje polityczne w komunistycznej Rumunii: casus Frontu Oraczy (1945–1953)	1	107
S u c h a r s k i Robert A., Jeszcze raz w kwestii imienia pierwszego historycznego władcy Polski	2	233
S z w a c i Ń s k i Tomasz, Rosyjsko-brytyjskie stosunki dyplomatyczne na sasko-polskim gruncie w przededniu pruskiej agresji. Heinrich Iwanowicz Gross a David Murray wicehrabia Stormont (czerwiec–sierpień 1756)	3	475
W i e c z o r e k Szymon, <i>Bona stultitia</i> . O znaczeniu paradoksów retorycznych w najstarszym żywocie św. Wojciecha	3	417

PRZEGLĄDY — POLEMIKI — MATERIAŁY

Barańska Anna, Chrześcijaństwo — czym jest i jak ją mierzyć? Kilka uwag natury metodologicznej	4	731
Borodziej Włodzimierz, Górny Maciej, Nowsze badania nad I wojną światową w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej (wybrane zagadnienia)	1	131
Borowik Irena, Społeczne konsekwencje chrztu Mieszka I i chrystianizacji Polski (o znaczeniu religii w przeszłości i dzisiaj)	4	739
Deszczyńska Martyna, Uwagi o teorii sekularyzacji i sekularyzmie w naukach humanistycznych	4	749
Głuszkowski Piotr, Polsko-rosyjskie stosunki w XIX w. we współczesnej rosyjskiej historiografii	2	303
Grzesik Ryszard, Chrystianizacja krokiem do budowy cywilizacji europejskiej	4	759
Karpińska Małgorzata, „Po herezji przyszedł brak wiary”. Dechrystianizacja — przypadek rewolucyjnej Francji	4	765
Kąkolowski Igor, Specyfika procesów chrystianizacyjnych w historii Polski w kontekstach historii powszechnej	4	775
Kłoczowski Jerzy, Chrystianizacja	4	785
Kwiatkowski Stefan, O przydatności kategorii habitusu w badaniach nad chrystianizacją społeczeństw zachodniosłowiańskich	4	791
Lewalski Krzysztof, Sekularyzacja — droga do wypełnienia misji chrześcijaństwa?	4	799
Lubczyński Mariusz, Wykazy posłów sejmowych z lat 1507–1512	3	509
Maliszewski Kazimierz, Rola chrześcijaństwa w procesie narodzin i integracji państwa polskiego oraz włączenia Polski w orbitę cywilizacji zachodnioeuropejskiej	4	807
Pac Grzegorz, Chrystianizacja i prawo we wcześniejszym średniowieczu	4	817
Ptaszyński Maciej, Chrześcijaństwo wobec zmiany: przypadek reformacji	4	825
Rosik Stanisław, Chrzt Mieszka I i Polaków, ale czy Polski? Postrzeżenie konwersji władcy i społeczeństwa w świetle najdawniejszych przekazów (Thietmar z Merseburga, Gall Anonim) ..	4	833
Samsonowicz Henryk, Uwagi dotyczące 1050. rocznicy chrztu Polski ..	4	841
Warchał Michał, Sekularyzacyjne paradoksy	4	847

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Pac Grzegorz, Napiszmy lepszą książkę o Mieszku II!	3	539
Rachuba Andrzej, Obraz działalności publicznej nielubianego bohatera. Uwagi w związku z pracą Arkadiusza Czwołka o Lwie Sapieżu	2	323
Sosnowski Miłosz, Hagiografia doby chrystianizacji w nowej odsłonie	4	877
Stobiecki Rafał, Niezwykła epistolografia. O korespondencji Stefana Kieniewicza i Henryka Wereszyckiego	3	553
Żmudzki Paweł, Liber de passione martiris i <i>Vita maior s. Stanislai</i> . Na marginesie książki Wojciecha Drelicharza o idei zjednoczenia królestwa	4	855

*

Alt D., „Sanctus episcopus”. Das Bischofsideal von früh- und hochmittelalterlichen Bischofsviten im Spannungsfeld von Anspruch und Wirklichkeit — Roman Michałowski	2	347
Anisimov M.Û., Rossijskaâ diplomatiâ v Evrope v seredine XVIII veka (ot Ahenskogo mira do načala Semiletnej vojny) — Tomasz Szwaciński	2	389
Bartoszewicz A., Piśmiennosc mieszczańska w późnośredniowiecznej Polsce — Jan Mackiewicz	1	166
Betti M., <i>The Making of Christian Moravia (858-882). Papal Power and Political Reality</i> — Krzysztof Polek	4	907
<i>Die Chronik der Polen des Magisters Vincentius</i> , wyd. E. Mühle — Jacek Banaszkiewicz	4	911
Chrzanowski M., Leszek Biały. Książę krakowski i sandomierski. <i>Princeps Poloniae</i> (ok. 1184-23/24 listopada 1227) — Łukasz Szempliński	2	366
<i>Coram iudicio. Studia z dziejów kultury prawnej w miastach późnośredniowiecznej Polski</i> , red. A. Bartoszewicz — Dorota Żurek	3	577
Dubas-Urwanowicz E., <i>O nowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576-1586</i> — Henryk Wisner	1	184
Duggan L.G., <i>Armsbearing and the Clergy in the History and Canon Law of Western Christianity</i> — Radosław Kotecki	3	565
Eldevik J., <i>Episcopal Power and Ecclesiastical Reform in the German Empire. Tithes, Lordship, and Community, 950-1150</i> — Marcin R. Pauk	2	351
Gut P., <i>Ustrój, organizacja i działalność sądownictwa patrymonialnego we wschodnich prowincjach Prus w latach 1740-1849. Studium z dziejów instytucji prawnej</i> — Zygmunt Szultka	3	587
Harvey K., <i>Episcopal Appointments in England, c. 1214-1344. From Episcopal Election to Papal Provision</i> — Jacek Maciejewski	4	920
Hillis F., <i>Children of Rus'. Right-Bank Ukraine and the Invention of a Russian Nation</i> — Tomasz Hen-Konarski	3	598
Huhn U., <i>Glaube und Eigensinn. Volksfrömmigkeit zwischen orthodoxer Kirche und sowjetischem Staat 1941 bis 1960</i> — Bartosz Kaliski	4	930
Karras R.M., <i>Unmarriages. Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages</i> — Grzegorz Pac	1	158
<i>Late Medieval and Early Modern Ritual. Studies in Italian Urban Culture</i> , red. S. Cohn Jr, M. Fantoni, F. Franceschi, F. Ricardelli — Ewelina Kowalczyk	3	582
Lebow K.A., <i>Unfinished Utopia. Nowa Huta, Stalinism, and Polish Society, 1949-56</i> — Hubert Wilk	3	618
Łazuga W., <i>Kalkulować... Polacy na szczytach c.k. monarchii</i> — Roman Kochnowski	3	608
MacDonald I.G., <i>Clerics and Clansmen. The Diocese of Argyll between the Twelfth and Sixteenth Centuries</i> — Jerzy Strzelczyk	1	163
Maciejewski J., <i>Adventus episcopi. Pozaliturgiczne aspekty inauguracji władzy biskupiej w Polsce średniowiecznej na tle europejskim</i> — Ewelina Kowalczyk	2	361

Milliman P., „ <i>The Slippery Memory of Men</i> ”. <i>The Place of Pomerania in the Medieval Kingdom of Poland</i> — Wiesław Sieradzan	2	377
Moniuszko A., <i>Mazowieckie sądy ziemskie (1588-1648). Organizacja — funkcjonowanie — postępowanie</i> — Jolanta Choińska-Mika	2	384
Moskal A., <i>Im Spannungsfeld von Region und Nation. Die Polonisierung der Stadt Posen nach 1918 und 1945</i> — Mateusz J. Hartwich	2	398
Ogórek M., <i>Beginki i waldensi na Śląsku i Morawach do końca XIV wieku</i> — Jarosław Szymański	1	171
Olszewski D., <i>Kultura i życie religijne społeczeństwa polskiego w XIX wieku</i> — Krzysztof Lewalski	4	925
Pac G., <i>Kobiety w dynastii Piastów. Rola społeczna piastowskich żon i córek. Studium porównawcze</i> — Aneta Pieniądz	2	357
Pelczar S., <i>Władysław Odonic. Książę wielkopolski, wygnaniec i protektor Kościoła (ok. 1193-1239)</i> — Agnieszka Teterycz-Puzio	2	372
Piotrowski I., <i>Pieśń i moc. Pieśni codzienne Franciszka Karpińskiego w kulturze polskiej XIX i XX wieku</i> — Michał Starczewski	1	187
Plokhly S., <i>The Cossack Myth. History and Nationhood in the Age of Empires</i> — Tomasz Hen-Konarski	1	196
<i>Redefining the Sacred. Religion in the French and Russian Revolutions</i> , red. D. Schönpflug, M. Schulze Wessel — Monika Milewska ..	1	192
Scherer C., <i>Der Pontifikat Gregors IV. (827-844). Vorstellungen und Wahrnehmungen päpstlichen Handelns im 9. Jahrhundert</i> — Przemysław Nowak	4	903
Service H., <i>Germans to Poles. Communism, Nationalism and Ethnic Cleansing after the Second World War</i> — Anna Wylegała	2	402
Snorrason Oddr, <i>Saga o Olafie Tryggvasonie</i> , tłum., oprac. i wstęp A. Waśko — Jakub Morawiec	1	153
Stępniewska-Holzer B., <i>Żydzi na Białorusi. Studium z dziejów strefy osiedlenia w pierwszej połowie XIX w.</i> — Theodore R. Weeks	1	201
Stępnik K., <i>Macedonia w prasie polskiej (1903-1914)</i> — Krzysztof Wrocławski	3	613
Śliwiński J., <i>Walka o koronę polską. Zjazd monarchów w Krakowie w 1364 roku</i> — Andrzej Marzec	1	178
<i>Die Teilungen Polen-Litauens. Inklusions- und Exklusionsmechanismen — Traditionsbildung — Vergleichsebenen</i> , red. H.-J. Bömelburg, A. Gestrich, H. Schnabel-Schüle — Jacek Kordel	3	594
Trencsényi B., <i>The Politics of „National Character”. A Study in Interwar East European Thought</i> — Maciej Górny	1	204
<i>1413 m. Horodlės aktai (dokumentai ir tyrinėjimai) / Akty Horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia)</i> , red. J. Kiaupienė, L. Korczak, oprac. J. Kiaupienė, L. Korczak, P. Rabiej, E. Rimša, J. Wroniszewski — Jarosław Nikodem	3	571
Zamojski H., <i>Tragiczne decyzje. Jak wywołano Powstanie Warszawskie? Dlaczego szefowie oddziałów KG AK protestowali przeciwko decyzjom gen. Bora Komorowskiego?</i> — Stanisław Salmonowicz	1	209
Zarubin P., <i>Żydzi w aglomeracji Krakowa w czasach stanisławowskich. Przemiany prawne, gospodarcze i społeczne</i> — Maria Cieśla	2	394

Zayarnyuk A., <i>Framing the Ukrainian Peasantry in Habsburg Galicia, 1846-1914</i> — Jan Surman	3	604
--	---	-----

IN MEMORIAM

Urszula Borkowska (11 VIII 1935–12 V 2014) — Paweł Kras	2	407
Anna Maria Cienciała (8 XI 1929–24 XII 2014) — Rafał Stobiecki	4	937
Izabela Skierska (4 XII 1967–2 IV 2014) — Grażyna Rutkowska	3	623
Jerzy Tomaszewski (8 X 1930–4 XI 2014) — Anna Landau-Czajka	1	216
Jerzy Walachowicz (23 VIII 1932–11 III 2014) — Henryk Olszewski	1	213

KOMUNIKATY

Nagroda im. Profesora Stanisława Herbsta	1	221
Regulamin Nagrody im. Aleksandra Gieysztor	4	941

CONTENTS

From the Editors. Christianization and Dechristianization as a Research Question	4	635
--	---	-----

*

Be m Kazimierz, Religion as a Factor in King Stefan Batory's Nomination Policy in the Polish Crown Lands — the Beginning of the Counter-Reformation?	3	457
Cie ś la Maria, The Number of Jews in the Grand Duchy of Lithuania during the Seventeenth Century	2	245
Dobrowolski Paweł T., A Piece of Lemon-Silk: Widow Hutchins, the Jews, and Organized Crime in XVIIIth Century London	1	73
Eisler Jerzy, People's Republic of Poland — a Sketch for Reflections about the Laicization of the State	4	701
Gensler Marek, Satire against Slothful Theologians, or Certain Philosophy Lessons Unlearned for 600 Years	4	641
Janowski Maciej, Marriage of Convenience: the Roman Catholic Church and Modernity in Nineteenth-Century Europe	4	657
Łukasiewicz Dariusz, From the History of the Sanitary Policy in the Prussian Partition Areas 1772–1807	2	269
Matla Marzena, <i>Carmen patrium Bogurodzica</i> — Time of Origin, Historical Context and Inspirations	1	39
Pac Grzegorz, Did Queen Rycheza Use a Seal?	1	5
Radu Sorin, Solomon Flavius, The Political Organisation of the Peasantry in Communist Romania: The Ploughmen's Front (1945–1953)	1	107
Sucharski Robert A., The Name of the First Historical Ruler of Poland	2	233
Szwaciński Tomasz, Russian-British Diplomatic Relations in a Saxon-Polish Context on the Eve of Prussian Aggression. Heinrich Ivanovich Gross and David Murray, Viscount of Stormont (June–August 1756)	3	475

Wieczorek Szymon, <i>Bona stultitia</i> . On the Meaning of Rhetorical Paradoxes in the Oldest Life of St. Adalbert	3	417
---	---	-----

REVIEWS — POLEMICS — MATERIALS

Borodziej Włodzimierz, Górny Maciej, Recent Studies about the First World War in Central-Eastern and South-Eastern Europe (Select Problems)	1	131
Głuszkowski Piotr, Polish-Russian Relations during the Nineteenth Century in Contemporary Russian Historiography	2	303
Lubczyński Mariusz, Lists of Parliamentary Deputies from the 1507–1512 Period	3	509

CRITICAL ARTICLES

Pac Grzegorz, Let's Write a Better Book about Mieszko I!	3	539
Rachuba Andrzej, Image of the Public Activity of a Disliked Protagonist. Regarding Arkadiusz Czwołek's Book on Lew Sapieha	2	323
Sosnowski Miłosz, Hagiography of the Christianization Age Re-Revealed	4	877
Stobiecki Rafał, Unusual Epistolography. On the Correspondence between Stefan Kieniewicz and Henryk Wereszycki	3	553
Żmudzki Paweł, Liber de passione martiris and <i>Vita maior s. Stanislai</i> . On the Margin of a Book by Wojciech Drelicharz about the Idea of the Unification of the Polish Kingdom	4	855

SPIS AUTORÓW

Banaszkiewicz Jacek	4	911–920	Morawiec Jakub	1	153–158
Barańska Anna	4	731–738	Nikodem Jarosław	3	571–577
Bem Kazimierz	3	457–473	Nowak Przemysław	4	903–906
Borodziej Włodzimierz	1	131–152	Olszewski Henryk	1	213–216
Borowik Irena	4	739–747	Pac Grzegorz	1	5–38
Choińska-Mika Jolanta	2	384–389		1	158–162
Cieśla Maria	2	245–268		3	539–551
	2	394–398		4	817–823
Deszczyńska Martyna	4	749–757	Pauk Marcin R.	2	351–356
Dobrowolski Paweł T.	1	73–105	Pieniądz Aneta	2	357–361
Eisler Jerzy	4	701–729	Polek Krzysztof	4	907–911
Gensler Marek	4	641–655	Ptaszyński Maciej	4	825–832
Głuszkowski Piotr	2	303–322	Rachuba Andrzej	2	323–346
Górny Maciej	1	131–152	Radu Sorin	1	107–130
	1	204–209	Rosik Stanisław	4	833–840
Grzesik Ryszard	4	759–764	Rutkowska Grażyna	3	623–627
Hartwich Mateusz J.	2	398–402	Salmonowicz Stanisław	1	209–212
Hen-Konarski Tomasz	1	196–201	Samsonowicz Henryk	4	841–846
	3	598–603	Sieradzan Wiesław	2	377–384
Janowski Maciej	4	657–699	Solomon Flavius	1	107–130
Kaliski Bartosz	4	930–936	Sosnowski Miłosz	4	877–901
Karpińska Małgorzata	4	765–773	Starczewski Michał	1	187–192
Kąkolewski Igor	4	775–783	Stobiecki Rafał	3	553–564
Kłoczowski Jerzy	4	785–789		4	937–940
Kochnowski Roman	3	608–613	Strzelczyk Jerzy	1	163–166
Kordel Jacek	3	594–598	Sucharski Robert A.	2	233–244
Kotecki Radosław	3	565–571	Surman Jan	3	604–607
Kowalczyk Ewelina	2	361–366	Szempliński Łukasz	2	366–372
	3	582–587	Szultka Zygmunt	3	587–594
Kras Paweł	2	407–409	Szwaciński Tomasz	2	389–394
Kwiatkowski Stefan	4	791–798		3	475–508
Landau-Czajka Anna	1	216–219	Szymański Jarosław	1	171–178
Lewalski Krzysztof	4	799–806	Tetrycz-Puzio Agnieszka	2	372–377
	4	925–930	Warchala Michał	4	847–854
Lubczyński Mariusz	3	509–537	Weeks Theodore R.	1	201–204
Łukasiewicz Dariusz	2	269–301	Wieczorek Szymon	3	417–455
Maciejewski Jacek	4	920–925	Wilk Hubert	3	618–622
Mackiewicz Jan	1	166–171	Wisner Henryk	1	184–187
Maliszewski Kazimierz	4	807–815	Wrocławski Krzysztof	3	613–617
Marzec Andrzej	1	178–184	Wylegała Anna	2	402–406
Matla Marzena	1	39–71	Żmudzki Paweł	4	855–876
Michałowski Roman	2	347–351	Żurek Dorota	3	577–582
Milewska Monika	1	192–196			

SPIS RECENZENTÓW WEWNĘTRZNYCH I ZEWNĘTRZNYCH

- Joachim Bahlcke (Uniwersytet w Stuttgarcie, Niemcy)
- Anna Barańska (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)
- Grzegorz Błaszczyk (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)
- Jerzy W. Borejsza (Instytut Historii PAN w Warszawie, Polska)
- Hans Jürgen Bömelburg (Uniwersytet Justusa Liebiga w Gießen, Niemcy)
- Adam Burakowski (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)
- Andrzej Chwalba (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
- Marek Derwich (Uniwersytet Wrocławski, Polska)
- Wojciech Drelicharz (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
- Ewa Dubas-Urwanowicz (Uniwersytet w Białymstoku, Polska)
- Stanisław Dubisz (Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Polska)
- Antoni Dudek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska)
- Marek Ferenc (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
- Ryszard Gryz (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska)
- Martin Homza (Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie, Słowacja)
- Dariusz Jarosz (Instytut Historii PAN w Warszawie, Polska)
- Jerzy Jedlicki (em.)
- Tomasz Jurek (Instytut Historii PAN w Warszawie, Polska)
- Zigmantas Kiaupa (Instytut Historii Litwy w Wilnie, Litwa)
- Edmund Kizik (Uniwersytet Gdański, Polska)
- Waldemar Kowalski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska)
- Paweł Kras (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)
- Stefan Kwiatkowski (Uniwersytet Szczeciński, Polska)
- Andrzej de Lazari (Uniwersytet Łódzki, Polska)
- Andrzej K. Link-Lenczowski (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
- Jerzy Lukowski (Uniwersytet w Birmingham, Wlk. Brytania)
- Piotr Madajczyk (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)
- Krzysztof Marchlewicz (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)
- Mariusz Markiewicz (Uniwersytet Jagielloński, Polska)
- Wojciech Materski (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)
- Jan Molenda (em.)
- Sławomir Możdziej (Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie, Polska)
- Eduard Mühle (Westfalski Uniwersytet Wilhelma w Münster, Niemcy)
- Maciej Mycielski (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Polska)
- Piotr Paluchowski (Gdański Uniwersytet Medyczny, Polska)
- Idzi Panic (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska)
- Krzysztof Pomian (Muzeum Europy, Bruksela, Belgia)
- Maciej Ptaszyński (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Polska)
- Leszek P. Słupecki (Uniwersytet Rzeszowski, Polska)
- Tomasz Stryjek (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)
- Zygmunt Szultka (Akademia Pomorska w Słupsku, Polska)

Michał Tomaszek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska)	Przemysław Wiszewski (Uniwersytet Wrocławski, Polska)
Jan Tyszkiewicz (Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusku, Polska)	Stanisław Wiech (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska)
Piotr Urbański (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)	Marek Wierzbicki (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)
Wacław Uruszczak (Uniwersytet Jagielloński, Polska)	Henryk Wisner (em.)
Jerzy Urwanowicz (Uniwersytet w Białymstoku, Polska)	Dariusz Wojtaszyn (Uniwersytet Wrocławski, Polska)
Małgorzata Julia Willaume (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska)	Wiesław Wydra (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)
	Josef Žemlička (Czeska Akademia Nauk w Pradze, Czechy)

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN	– Archiwum Akt Nowych w Warszawie
AGAD	– Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGZ	– <i>Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie</i>
AP	– Archiwum Państwowe
AIPN	– archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
APH	– „Acta Poloniae Historica”
ASWK	– <i>Akta sejmikowe województwa krakowskiego</i>
ASWP	– <i>Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego</i>
BC	– Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie
b.m.d.	– bez miejsca i daty wydania
BJ	– Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK	– Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
BN	– Biblioteka Narodowa w Warszawie
BO	– Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
BPAU-PANKr	– Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
BR	– Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu
CAW	– Centralne Archiwum Wojskowe
CDS	– <i>Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae</i> , Wrocław 1956–1964
CPH	– „Czasopismo Prawno-Historyczne”
DN	– „Dzieje Najnowsze”
KDKK	– <i>Kodeks dyplomatyczny Katedry Krakowskiej</i> , Kraków 1874–1883
KDM	– <i>Kodeks dyplomatyczny Małopolski</i> , Kraków 1876–1905
KDMaz	– <i>Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis</i> , Warszawa 1919
KDP	– <i>Kodeks dyplomatyczny Polski</i> , Warszawa 1847–1887
KDW	– <i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski</i> , Poznań 1877 nn.
KH	– „Kwartalnik Historyczny”
LVIA	– Lietuvos valstybiės istorijos archyvas w Wilnie
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
MGH	– <i>Monumenta Germaniae Historica</i>
MGH SrG	– <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum</i>
MGH SS	– <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores</i>
MK	– Metryka Koronna
MPH	– <i>Monumenta Poloniae Historica</i>
MPH s.n.	– <i>Monumenta Poloniae Historica, Series nova</i>
mps	– maszynopis
n.	– i następna
nn.	– i następne
OiRP	– „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
op. cit.	– opus citatum
oprac.	– opracował
PH	– „Przegląd Historyczny”
PL	– <i>Patrologiae cursus completus. Series Latina</i> , Paris 1844–1865

por.	— porównaj
przyyp.	— przypis
PSB	— <i>Polski Słownik Biograficzny</i>
RDSG	— „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
red.	— redaktor, redakcja
RH	— „Roczniki Historyczne”
RHum	— „Roczniki Humanistyczne”
rkp.	— rękopis
RWHF PAU	— „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, Kraków 1874–1891
	— „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1891–1918
	— „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921
	— „Rozprawy — Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921–1928/1929
	— „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1928/1929–1952
	— <i>Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności</i> , Kraków 1992–
SDRE	— „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”
SGKP	— <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i>
SH	— „Studia Historyczne”
SIRIO	— <i>Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoričeskogo Obščestva</i> , t. 1–148, S.-Peterburg 1867–1916
Sobótka	— „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»”
SPPP	— <i>Starodawne Prawa Polskiego Pomniki</i>
SRP	— <i>Scriptores Rerum Polonicarum</i>
SSS	— <i>Słownik Starożytności Słowiańskich</i>
St. Źr.	— „Studia Źródłoznawcze”
sygn.	— sygnatura
Urzędnicy	— <i>Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII Wieku. Spisy</i> , red. A. Gąsiorowski
Urzędnicy, Litwa	— <i>Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy</i> , red. A. Rachuba
VC	— <i>Volumina Constitutionum</i> , t. 1–, Warszawa 1996– (należy cytować odpowiednio, według wzoru: VC 1/1)
VL	— <i>Volumina Legum</i> , t. 1–8, Warszawa 1732–1782; t. 9, Kraków 1889; t. 10, Poznań 1952 (cytować np.: VL 7, s. 234)
wyd.	— wydanie, wydał
z.	— zeszyt
ZH	— „Zapiski Historyczne”
zob.	— zobacz

TRANSLITERACJA SŁOWIAŃSKICH ALFABETÓW CYRYLICKICH

Nr	Litera alfabetu cyrylicznego		Transliteracja		Język*	Nr	Litera alfabetu cyrylicznego		Transliteracja		Język
1	А	а	А	а	b b u m r s u	27	Р	р	Р	р	b b u m r s u
2	Б	б	В	в	b b u m r s u	28	С	с	С	с	b b u m r s u
3	В	в	У	у	b b u m r s u	29	Т	т	Т	т	b b u m r s u
4	Г	г	Г	г	b b u m r s u	30	Ѡ	ѧ	Ї	ѧ	s
5	Д	д	Д	д	b b u m r s u	31	Ќ	ќ	Ќ	ќ	m
6	Ђ	ђ	Д	д	s	32	У	у	У	у	b b u m r s u
7	Ѓ	ѓ	Ѓ	ѓ	m	33	Ў	ў	Ў	ў	b
8	Е	е	Е	е	b b u m r s u	34	Ф	ф	Ф	ф	b b u m r s u
9	Ё	ё	Ё	ё	b r	35	Х	х	Н	н	b b u m r s u
10	Є	є	Ê	ê	u	36	Ц	ц	С	с	b b u m r s u
11	Ж	ж	Ž	ž	b b u m r s u	37	Ч	ч	Ї	ѧ	b b u m r s u
12	З	з	З	з	b b u m r s u	38	Ѡ	ѧ	Đ	đ	m s
13	С	с	Ž	ž	m	39	Ш	ш	Š	š	b b u m r s u
14	И	и	И	и	b** b u m r s u	40	Щ	щ	Ŝ	ŝ	b u r u
15	І	і	Ì	ì	b r** u	41	Ъ	ъ	"	"	b** b u r
16	Ї	ї	Ї	ї	u	42	Ы	ы	У	у	b r u**
17	Ј	ј	Ј	ј	m s	43	Ь	ь	'	'	b b u r u
18	Й	й	Ј	ј	b b u r u	44	Э	э	È	è	b r
19	К	к	К	к	b b u m r s u	45	Ю	ю	Û	û	b b u r u
20	Л	л	Л	л	b b u m r s u	46	Я	я	Â	â	b b u r u
21	Љ	љ	Ľ	ľ	m s	47	'	'	'	'	b b u m r s u
22	М	м	М	м	b b u m r s u	48	Ѓ	ѓ	Ĝ	ğ	b** u**
23	Н	н	Н	н	b b u m r s u	49	Ѣ	ѣ	Ě	ě	b** r** u**
24	Њ	њ	Ń	ń	m s	50	Ж	ж	Ǻ	ǻ	b u**
25	О	о	О	о	b b u m r s u	51	Ө	ө	Ɔ	Ɔ	r**
26	П	п	Р	р	b b u m r s u	52	У	у	ÿ	ÿ	r**

* Oznaczenia języków: b — białoruski, bu — bułgarski, m — macedoński, r — rosyjski, s — serbsko-chorwacki, u — ukraiński.

** Występuje w dawnej pisowni.